

1940 Slaget om Garberg bro

Den 21. februar 1940 klokken 1200 sitter general Nikolaus von Falkenhorst (1885-1968) i møte med Hitler i Rikskanselliet i Berlin. Von Falkenhorst fikk fem timer på seg til å fremlegge en plan for å ta Norge. Generalen går ut i Berlins gater og kjøper seg en reisehåndbok! Mer skulle ikke til, skjønt dette er vel av bedre fortellerkunst enn realitet. Forberedelsene skulle være avsluttet 10. mars. Invasjonen ble satt til 15. mars. Dette viser hvilke høye tanker verdens ledende generaler hadde om Norges forsvarsevne. For tyskerne holdt det med å ta kontroll over noen få byer. ”*Dalstråkene innafør*” ble knapt ofret en tanke. Etter invasjonen gikk det flere uker før tyskerne fant bryet verd å undersøke eller etablere seg i kriker og avkroker. På den ene siden skulle det koste tyskerne mer enn de likte og hadde regnet med. På den annen side skjønte heller ikke norske myndigheter at landet kunne etablere sikre og motstandsdyktige brohoder. I Norge syntes regjeringens egen sikkerhet å være viktigere enn folket og landet. Strategien ble deretter, hvor mot og naturfordeler måtte tape mot det mange mente var slett politisk håndverk. Men det var unntak, blant annet i Selbu, et eksempel på hva en kunne ha klart, dersom en hadde våget og villet like sterkt overalt.

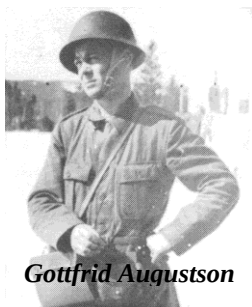

En grå opel krysser Garberg bro straks etter klokken 10 den 30. april 1940. Eier og sjåfør er Oscar Fuglem. Sammen med ham sitter selbyggen Henry Sørensen pluss to svensker, Conny Andersson og Gottfrid Augustson. (Svenske kilder sier det var Sørensen som kjørte bilen). Det var svenskene som hadde spurt Fuglem om han kunne ta dem med på en rekognoseringstur mot Hell. Tidligere på dagen hadde en del tyskere fra 196. infanteridivisjon kjørt ut fra Frigården. Først en liten fortropp, hvis hensikt var å kutte telefonledninger. På en motorsykkel sitter en oberleutnant med maskinpistol og en menig med mauser. Det som nå skjer ble bevitnet av Tomas Nytrø og Peder Granby. Ved Granby hadde den tyske motorsykkelpatruljen stoppet. Soldaten klatret opp i en telefonstolpe, mens oberleutnanten gikk inn i huset og ødela telefonapparatet.

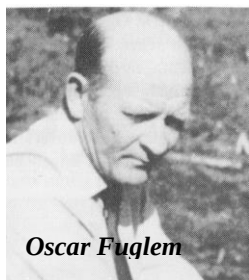
Da opelen nærmer seg Granby hadde de nettopp gjort seg ferdige og var på vei nedover fra huset, soldaten først - mens tyskeren med maskinpistolen var litt lenger oppe i innkjørselen til Granby. Soldaten ga tegn til bilen om å stoppe, men Andersson ropte til sjåføren om å kjøre videre. Kanskje så han ikke tyskeren med maskinpistolen? Da

bilen ikke slakker av på tempoet for å stoppe, åpner tyskeren med maskinpistolen ild. Bilen blir truffet og havner på skrått i grøfta på andre siden av veien. Henry Sørensen ble truffet i hodet og

Gottfrid Augustson

Oscar Fuglem

Conny Andersson

døde momentant. Kanskje var dette årsaksforklaringen til at bilen havnet i grøfta, og at det var virkelig Sørensen som kjørte? Oberleutnanten beveger seg sakte mot bilen. På kort hold gir han breidsiden på bilen en rekke salver. Det var et under at de tre andre i bilen ikke ble truffet. Rett nok fikk Augustson et streifskudd i hånden, hvilket passet bra. De valgte å spille døde. Augustson smurte på seg blod fra såret i hånden. Trolig trodde oberleutnanten at alle i bilen nå var drept. Han var ikke lenger så vaksom, og i det han skal titte inn i bilen blir en pistol løftet opp mot ham. Skuddet treffer tyskeren i tinningen, og han faller bakover. Conny Andersson løper ut av bilen mens han åpner ild mot soldaten. Men sistnevnte får løsnet et skudd som treffer Andersson i lysken. Likevel klarer svensken å komme seg oppover gårdsveien til Kristian Lien. Her fikk han hjelp av sønnen Kolbjørn Lien. Sistnevnte hadde fått seg nye ski til påsken det året, og anså muligheten ganske så stor for at svensken kunne benytte disse på sin vei tilbake mot Moheim. Kolbjørn tok så ut retningen, og til tross for sin sterke skade stabbet svensken i vei.

Marit og Peder Granby

Hjemme på Motun var Alf Hammerhaug i ferd med å stå opp. Han hørte flydur, og tittet ut gjennom vinduet. Da så han en person ved husveggen i hvit kamuflasjedrakt. Det var Conny Andersson som nettopp hadde tatt seg på ski langs gamleveien forbi Sirmoen. Etter å ha utvekslet noen ord med svensken, skjønte Alf tegningen - fikk svensken på en kjelke og dro ham sørover. Svensken lå på magen og hjalp til med armene som en menneskelig beltebil. De kom frem til Olaf Garberg som ble med videre ned mot nyveien. Herfra var veien bar, kjelken kunne ikke benyttes lengre og Alf og Olaf måtte ta svensken mellom seg. Da de kom forbi Øybergkammen sa Conny Andersson: *"Kommer tyskerne nå så dreper de oss alle tre, men det er ikke så farlig med meg for jeg skal dø likevel"*. Conny Andersson klarte seg bra, og døde i 1978. Hans enke og familie har senere besøkt Selbu.

Kolbjørn Lien

Da Alf kom hjem igjen ble han tilkalt av tyskere som kom nedenfor eiendommen. De ville vite om han hadde sett noen *norske* militære på flukt. Alf kunne uten å lyve svare nei på det. Senere i krigen kom Alf Hammerhaug over en polakk på flukt fra et skip i Hommelvik. Polakken skulle på WC, hadde slått ned vakta og stukket av. Alf tok seg av polakken, skjulte ham og matet ham tilstrekkelig for å forberede ham på en flukt over til Sverige. Så fikk polakken norske klær på seg, ble fulgt oppover "geitstien" og satt på kurs østover. Siden så

eller hørte Alf aldri mer fra ham. Marinetrøya til polakken benyttet Alf i arbeid i mange år etter krigen.

Oscar Fuglem og Gottfrid Augustsson (d. 1984) fikk tak i et par sykler og tok seg tilbake over Garberg bro.

Peder Garberg Granby (d.1999) har i et intervju sagt at Sørensen ble truffet i ryggen, ikke i hodet slik boka til Odd Rygg omtaler (*"Kampene ved Garberg bru"*, fra 1986). Senere grov de Sørensen ned i snøen, og skrev en lapp som fortalte at han var norsk soldat. Den tyske oberleutnanten ble båret inn på kjøkkenet på Granby, sterkt skadet etter skuddet i tinningen. Kort tid etterpå døde han, hvorpå tyskerne tok en bordduk og brukte som likklede. Det hører med til historien at en tysker senere kom tilbake med bordduken rensset. Ei sofapute de også tok, kom aldri til rette.

Alf Hammerhaug, Ingrid Andersson (enke etter Conny) og Mali Hammerhaug på 90-tallet.

En bil kjører ved middagstider samme dag fra Mebonden mot Innbygda. Løytnant Ernst A. Fyrwald, øverstkommanderende for de norske styrker i Selbu, satt selv ved rattet. Sigmund Haave og Gunnar Hårstad som var med i bilen, legger merke til at Fyrwald virket noe urolig. På dette tidspunktet visste de ikke at deres sjef meget tidlig på dagen hadde vært en tur til Tømra. De hadde hørt at det kom til en dramatisk trefning ved Granby, hvor Henry Sørensen hadde mistet livet. Fyrwald stanser bilen ved Moheim, og Haave og Hårstad blir beordret til å delta ved undermineringen av Garberg bro. Sigmund Haave visste nøyaktig hvor mineringskammeret var støpt inn i det midterste brokaret. Akkurat denne kunnskapen reddet kanskje livet til de alle tre. Etter at de to selbyggene hadde steget ut av bilen, kjører løytnant Fyrwald alene over broa, og rett i klypa på den tyske Wehrmacht på innsiden av Øybergkammen. Denne manøveren er et av krigens uløste spørsmål, blir det hevdet i Odd Ryggs bok fra 1986 (*Kampene ved Garberg bru*). Men forklaringen er kanskje enklere enn som så.

Inger Granby og Åge Sandvold på åstedet hvor Sørensen ble skutt

Løytnant Fyrwald (f. 1918) var prestesønn fra Fredrikstad, krigskoleutdannet - artillerioffiser, som studerte ved NTH da krigen kom. Han deltok i kampene i Østerdalen og Trøndelag, og ledet en norsksvensk styrke over fjellet fra Brækken til Selbu. Hvilke planer hadde Fyrwald? Var det en vanlig rekognoseringstur? Med stor sannsynlighet ville bilen blitt beskutt, tilintetgjort og alle de tre drept dersom han hadde tatt med seg Haave og Hårstad. Fryktet løytnanten dette? Reddet Fyrwald livet på sine to soldater den morgenen? Fyrwald visste at Henry Sørensen var drept av en tysker noen timer tidligere. Fyrwald hadde også kjennskap til at "nordmenn" under samme episode drepte tyskeren. Det visste så inderlig vel også de som så Fyrwald komme kjørende, nemlig tyske kamerater fra

samme tropp som avdøde oberleutnant. Hvilke odds hadde den 22-årige norske befalingsmannen? Hvorfor gjorde han dette?

Siden flyktet løytnant Fyrwald til Sverige i mars 1943. Det tyder på at han i 1940 fikk amnesti på linje med de fra Ingstadkleiven fort (Hegra festning). Fyrwalds mål var å slutte seg til norske styrker. Han fikk plass på et kurérfly den 4. april. Det ble hans endelikt. Fyrwald kom aldri frem. Flyet ble trolig skutt ned på vei til England.

Ernst Armin Fyrwald

Enkelte har visstnok stilt spørsmål om Fyrwalds "forsvinning", og som såret familien. I et notat innen Fyrwaldfamilien, kom det frem at Ernst Armin Fyrwald hadde fortalt sin bror Reidar at han ble tatt til fange fordi han ble overrasket etter at ei veisperring hadde blitt flyttet (eller ikke bemannet) uten hans vitende mens han hadde vært hos distriktslegen. Reidar Fyrwald har i brevs form fortalt at hans bror, i motsetning til de på Ingstadkleiven fort, aldri avga noe æresord på ikke å gjenoppta striden mot tyskerne. Det skal påpekes at Fyrwald var den eneste befalingsmannen på Røros de siste dager i april som gikk nordvestover mot tyskerne, og ikke lot seg friste til å flykte sammen med hundrevis av andre nordmenn over grensen til Sverige. Det er et ettermæle familien bør være stolte av, og som viser hvem Ernst Armin Fyrwald virkelig var. Familien Fyrwald, hvis søster Tove Dedichen bor i Fredrikstad, har rike og ærverdige militære relasjoner. Hennes datter igjen: Louise Kathrine Dedichen Bastviken, og derved niese til Ernst Armin Fyrwald - ble 1. februar 2008 utnevnt til Norges første kvinnelige admiral.

Det er natt til den 11. november 1941. Det blåser kraftig, skøyta "Blia" rugger på seg og vekker Jacob Schavland Gram (f. 1916). Han er på vei sammen med 41 andre til England i ei fiskeskøyte, som senere ble kjent som en av Shetlandsbussene. Ofte og oftere når han slumret av og ble vekket sånn brått, satt de siste "drømmer" igjen som historiske erindringer hos ham. Livet farer forbi i revy. Hans gamle ærverdige trønderslekt som hadde fostret så mange dyktige personligheter, trer frem i minnet. Blant annet rittmester Einar Schavland Gram - eier av Værnes hovedgård og Fredrikke Marie Gram, som stiftet Norges sanitetsforening i 1896. Godseier David Andreas Gram fra Sparbu hadde sørget for å sikre sin fremtidige slekt. Schavland Gram ble kjente foretningsmenn og investorer. Selv hadde Jacob nettopp startet for seg selv i Strinda. Krigen skulle ikke få stoppe ham. De senere begivenhetene dukket oftere og oftere opp som drømmer når han sov, for ikke å si mardrømmer. Marerittene var intense. De reiv og sleit. Han hadde i lag med tre kamerater meldt seg frivillig den 10. april, for ett år siden. De havnet på Røros hvor de fikk utlevert utstyr, så nedover til kampene ved Elverum. Etterpå ble de tvunget nordover, hvor sersjant Schavland Gram havner i Brækken. Her møter han løytnant Fyrwald og ei svensk frivillighetstropp. Noen dager senere befinner han seg i fremste linje under det som ble hetende *Slaget om Garberg bro*.

Schavland Gram

Den 2. mai var han med å gjøre snøen i Innbygda om til rennende blodvann på Garbergelvas nordlige bredde. Det gjorde ikke så meget der og da, men i ettertid dukket dette åsynet frem med jevne mellom. Han kunne ikke si hvor mange tyskere han skjøt. Til sammen mistet kanskje over 100 tyskere livet bare den ene dagen, ifølge antydninger i Odd Ryggs bok på side 61. (Jeg lar diverse tall ukritisk og uimotsagt bli stående en stund). Snøen ble først temmelig rød flekkete. Da solen kom høyere på himmelen forvandlet fargen seg til gulbrun, et forferdelig syn, ble det sagt. Han hørte medsoldater brekke seg. Dagen derpå snudde stemningen seg. Sivile blandet seg inn. Det bredte seg en slags nederlagsstemning blant flere av soldatene. To forsøkte å desertere, men ble innhentet og underlagt tøffe forhør. Der Schavland Gram sitter ute på Atlanteren, hvor sjøsyka melder seg - og forsterker smertene både fysisk og mentalt, erindrer han hvordan de "tøffeste" ville lage standrett og skyte de to desertørene der og da. Jacob ledet forhørene, og husker med verdighet og stolthet hvordan han løste oppgaven da nervene kom i høyspenn hos de fleste. Han fikk stoppet de med følgende: *"Vår felles oppgave er å skyte tyskere og ikke hverandre"*.

For Jacob Schavland Gram ble Selbu både seier og tap. Etter retretten ble han liggende uvirksom i Sverige. Han ville ikke integreres, men satte kursen mot Finland og kom seg senere til Kirkenes. Krigen pågikk i mindre målestokk i Nord-Norge, hvor han deltok innen Altabataljonen. Etter en het vår og sommer i tre land kom han tilbake til Trondheim. Men målet var å komme seg til England. Senhøstes 1941 var han derfor på vei fra Bremnes i Bømlø. Men Schavland Gram og de andre 41 om bord kom aldri frem. Kun noen vrakrester kom senere i land som rekved på Shetland. Hva som skjedde er et av krigens uløste spørsmål. Ble skøyta torpedert? Gikk den på ei mine eller gikk den ned som følge av det forferdelige uværet? De fleste holder på det siste. Fra ferskvann i Garbergelva til saltvann i Nordsjøen, - Jacob Schavland Gram var en god nordmann. Før han dro, skrev han et avskjedsbrev til sin far. Der stod det: *"Hils alle kjente – de må gjøre sin plikt som nordmenn, alle"*.

Slaget om Garberg bro inneholder et par uvanlige elementer hva gjelder motstand og krig i Norge under tyskernes okkupasjon. Ikke bare deltok svensker, men en svenske hadde også kommandoen! Conny Andersson, som hadde høyest grad, ledet svenskene. Men så ble han som nevnt innledningsvis skadet. Etter at Fyrwald forsvant ble den svenske fenriken Åge Sjøgren (1910-1961) derfor øverstkommanderende. Til sammen deltok ca. 70 nordmenn, 12 svensker og 2 polakker. Sistnevnte, som ble funnet på Græslivollen, var flyktninger fra en svensk lastebåt i Hommelvik. De hadde aldri skutt før, men etter en kort opplæring ble de med. Den ene polakken skjøt blant annet den første tyskeren som forsøkte å komme over elva ved Garberg bro. Hva gjaldt svenskene, så var de vervet gjennom såkalte svenske sosialistiske

Garberg bro slik den så ut i 1940

frivillighetsbyrå. Disse var godkjente av de svenske myndigheter - ble det i alle fall hevdet i ettertid. 36 svensker kom over fjellet til Brækken den 21. april 1940. Sju av dem mer eller mindre direkte fra vinterkrigen i Finland. Tre igjen av disse hadde sågar deltatt i borgerkrigen i Spania. De ble liggende uvirksomme i tre dager før de møtte løytnant Ernst Armin Fyrwald onsdag den 24. april. Her møter vi et av krigens paradokser: Det norske forsvaret var i oppløsning. 250 mann lå på Røros og ga opp. Flere hundre dro som foreløpige flyktninger over grensen til Sverige, samtidig som det kom 36 frivillige svensker på den samme veien i motsatt retning for å melde seg til krigstjeneste mot tyskerne. Hva sa de til hverandre da de passerte i hver sin retning, tro? En svensk sersjant kom med melding fra den norske legasjonen i Stockholm om at de burde gi opp, det ville være selvmord å ta opp kampen. 24 svensker trakk seg, mens 12 ble med løytnant Fyrwald og hans menn mot Tydal, som de gjorde unna i form av tre nattetapper. Svenskene var dårlige skiløpere. Hele styrken ankom Selbu natt til den 29. april.

Det ble vanskelig å mobilisere ungdom fra bygda og omegnen. Ønsket var 200. Etter hvert kom det likevel til 20 mann fra Selbuområdet, foruten lottene. Da svensker meldte seg frivillig, gikk det etter noen dager ut kunngjøring fra statssekretær Weisäcker om at alle ikke-nordmenn som ble påtruffet innen stridende styrker skulle stilles for standrett og skytes. Vi vet i ettertid at Holtermann på Ingstadkleiven fort dimitterte to svensker.

En må vel kunne si at styrken ikke akkurat var heldig med sin etablering av forsvar. Først ble en 10 manns patrulje sendt til Tømmerdalen, hvis hensikt var å sprengre veien (R705). Magnus Uglem var kommet fra Hegra festning, og ble med som leder og kjentmann. De hadde med seg 25 kg dynamitt. Odd Hofne fra Valdres skulle foreta sprengningen, men det kom bare et puff og litt røyk. Ja, ikke engang trærne de felte falt over veien.

Lensmann Skjøstad stod mellom barken og veden vedrørende mobiliseringsordren. Det var vanskelig å få til en kommandolinje etter at Ernst Armin Fyrwald ble borte. Til slutt måtte som nevnt svensken og fenriken Åke Sjögren ta kommandoen, med lensmannsfullmektig Tomasgard som nestkommanderende. Under de dagene slaget vedvarte var det kjempefint vær, med sol fra klar himmel. Tyskerne hadde motlys, og det ble i ettertid hevdet at

divisjonsmerket i hjelmen reflekterte sola - som et ypperlig siktemerke for de norske skarpskytterne som lå på andre siden av elva. Dette er nok å overdrive. Tyskerne var ikke så dumme at de laget hjelmer som bevist reflekterte sollys. Sekundært var nok verken nordmennene eller svenskene "skarpskyttere". Likeledes ble det hevdet at en Fi156 ble skutt ned. Det er trolig feil. Tyskerne mistet så vidt jeg vet kun en Fi156 Storch i vårt område under krigen, og det var den 8. mai 1944 i Vuddudalen (se *Stjørdalens krønike*, bind 5 - side 101).

Dessuten brukte trolig ikke tyskerne Storch i Selbu, men en Henschel Hs 126. Norsk fly landet 9. april ved Sirum, men flybildet i boka til Odd Rygg, som indikerer at det ble brukt reinsdyr til å hardtrampe snøen før avgang er fra Aursunden ved Røros. Min gode venn og samarbeidspartner, general Wilhelm Mohr - ledet de 9 norske flyene den gangen til Selbu og Aursunden, og har fortalt meg hvordan de gjorde det.

Hovedangrepet fra tyskerne kom om formiddagen torsdag den 2. mai (Kristi himmelfartsdag) da de angrep over en bred linje i håp om å komme over elva. I boka til Odd Rygg hevdes det at tapet for tyskerne ble stort. Klokken 1800 samme dag forsøkte de seg med raske motorsykler og sågar vanlige trampsykler. Alle ble utraderte i løpet av sekunder. En time deretter kom to busser og flere lastebiler. Dette førte til en lengre skuddveksling (4 timer). Ja, sågar en sykebil forsøkte å krysse broa, men ble avslørt. Bare fra sykebilen ble det hentet 8-10 døde tyskere, sies det. Marta Sandberg, f. Stokke på Søndre Geving (se side.....) så Røde kors bilen. Da krigen kom dro familien til Tydal. Litt ut i mai dro de tilbake til Lånke. Hun husker godt bilen der den stod i veigrøfta i Selbu. Den var som en sil. Skuddhull overalt. "Det gjorde et sterkt inntrykk", forteller Marta.

Utover natta ble det hentet sårede og døde fra ingenmannsland. Fredag den 3. mai ble det ikke løsnet skudd. Den 4. mai skifter tyskerne taktikk. Nå skulle sivile mål beskyttes/bombes. Flygeblad ble sluppet som fortalte hva tyskerne hadde til hensikt. Da Uglan gård ble skutt i brann, skjønte vel alle hva som ville skje. Besetningen på 60 dyr omkom i flammene. Bare en hane overlevde. Og virkningen lot ikke vente på seg. Flere sivile kom til og ba de stridende om å gi seg eller foreta retrett. Fire befalingsmenn ga etter, kledde seg sivilt og sammen med en kjent personlighet fra bygda - ba de Sjøgren om å forlate bygda, underforstått: at svenskene skulle ha seg hjem igjen. Slike reaksjonsmønster er helt vanlig under de fleste trefninger og beleiringer, hvor ofte den største faren og utfordringen er den indre uroen og motsetningene.

Nils Fuglem har en meget interessant teori om hvorfor nettopp Uglan østre ble målet for tyskerne. I påsken hadde det nemlig vært en større øvelse med utgangspunkt i nærområdet, hvor nettopp Uglan huset en del soldater, utstyr og våpen. 88 soldater under ledelse av kaptein Rode hadde deltatt i en fjellmarsj fra Meråker til Stormoen. Dette visste nok tyskerne gjennom norske NS-informanter. At flammene fikk så godt tak den maidagen, skyldes i sin tur at det var mye halm på låven og en meget sterk sørlig vind.

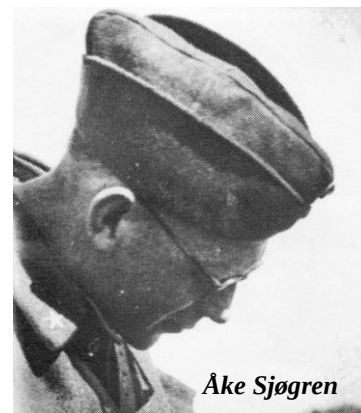
Hvorfor ble det som det ble, og hvorfor trakk svenskene og nordmennene seg tilbake? De holdt jo stand og hadde ikke mistet en mann i selve trefningene. Trolig fordi tyskerne satte inn betydelige styrker i hundretalls. Sekundært at de gjorde *Slaget om Garberg bro* om til den *totale* krig, underforstått: satte til side alle konvensjonelle krigsregler. Ingen forskjell på militære og sivile. Dette medførte press fra den sivile befolkningen mot de norske styrkene. Flygeblad fortalte at tyskerne ville

Nils og Olga Fuglem

legge bygda i ruiner. Og sist, men ikke minst: Det kom beskjed om at Holtermann og Ingstadkleiven fort (Hegra festning) hadde gitt seg. Slik har det blitt fremstilt av Odd Rygg i sin bok. En kan lese på side 124 i nevnte bok at Sjøgren bestemte at retretten skulle starte klokken 2000 om kvelden den 4. mai, og at det en time senere (kl 2100) da de forlot Selbu, kom melding om at Ingstadkleiven fort hadde kapitulert. Dette rimer dårlig. Påstanden om at Holtermanns overgivelse av Ingstadkleiven fort hadde påvirket Sjøgren og forsvarerne ved Garberg bro er mildt sagt noe tvilsom. Det blir ikke bedre når vi vet at Holtermann ikke kapitulerte lørdag den 4. mai, men om søndagsmorgen den 5.mai klokken 0515! Her har nok den ellers så dyktige Odd Rygg ikke sjekket sine kilder.

Det var likevel i siste liten at de svensk/norske styrkene trakk seg tilbake. Påfølgende natt tok minst et par hundre tyskere seg over elva, ca. 1 km øst av Garberg bro. Dette ble observert av folket på Avlsgård. Sjøgren bestemte at Garberg bro ikke skulle sprenges da de iverksatte retretten klokken 2000. Ønsket de å la forfølgerne komme innpå seg?

Åke Sjøgren

Under retretten ringte den tyske kommandanten Von Ledebour til fenrik Sjøgren for å få svenskene over til Sverige igjen. Men Sjøgren fortalte at han trivdes utmerket i Tydal, men savnet selskap. Han ba tyskerne oppover. Det var sengeplasser på Tydal kirkegård, men med tanke på det grunne lendet måtte det ikke komme flere enn 1000!

Det er noe som ikke stemmer hva gjelder *Slaget om Garberg bro*. Hvorfor lot tyskerne seg slakte? Et av de viktigste spørsmål en hver må stille seg ved analyse av fortiden, er ikke bare hva som skjedde, eller hvorfor det skjedde - men hvordan du ville ha foretatt dine disposisjoner dersom du skulle ha ledet an. Med fasiten i hånden er alt enkelt, etterpåklaskapen og alt det der. Dette til tross, er det nyttig å tenke på hva du selv ville ha gjort. Når jeg leser beretninger fra *Slaget om Garberg bro*, om antall drepte tyskere og utfallet generelt, blir det ganske så merkverdig at tyskerne lot seg falle som gresstrå under en ljå. Det blir hevdet at tyskerne den 2. mai angrep på en vid front direkte fra Øybergkammen ned mot elva. En bergenser vegret seg. Det var for lette mål. Som å skyte på store blinker, ble det sagt. Erik Råberg tok over. Hele den tyske troppen på 40-50 mann ble utradert, ifølge sitat fra nettopp svensken Erik Råberg. Minner igjen om utsagnet nevnt tidligere fra boka til Odd Rygh.: ”Snøen var rød av blod, som så gul ut i solskinnet. Et forferdelig syn”.

Alt ut i fra ståsted og variable regnskap mistet tyskerne sannsynligvis omkring 1 300 i strid i forbindelse med invasjonen av Norge. Under transport o.l om lag 2 400 personer. På Havstein ligger det 3 014 soldater gravlagt, ut av vel 11 500 (13 519, side....) tyskere som mistet livet i Norge i perioden 1940-1946. *Slaget om Garberg bro*, pågikk fem dager, og kostet tyskerne ifølge visse kilder om lag 174 døde og sårede. Andre sier 174 falne, mens svenske kilder opererer med mer enn 500 falne tyskere. Nå oppga selvsagt ikke tyskerne sine tall, men det vises også i boka til tyske kilder som opererer med om lag 174 drepte og sårende i Selbu. Hvilke kilder? Uansett: meget høye tall ved en enkel militærstrategisk fremrykning. Det igjen kan innledningsvis og ukritisk vise at det nytter dersom en vil og tør. Mannens mot er avgjørende. Det hadde gått 131 år siden forrige gang trøndere og Norge var i en væpnet konflikt. Vi lar disse tapstallene henge i lufta enda noen minutter - igjen med referanse til boka til Odd Rygg. Dette er nemlig så høye tall at de umulig kan være troverdige, samt ulike skribenter benytter ordet ”falne” i feil sammenheng. Da blir det fort fullstendig galt. Utover denne diskusjonen, som også reflekteres med tvil av Rygg selv, må det sies at Odd Ryggs bok dekker begivenheten meget bra. Den er min hovedkilde, og bildene av svenskene er hentet fra nevnte bok. Odd Rygg synes å ha gjengitt enkelte tall og utsagn fra flere eldre kilder som han har snakket med, hvilket er rett og rimelig, samt meget forståelig - da følelser og heroiske tilstander lett reflekteres hos enkelte som var til stede den gangen. På et vis har disse også et krav på å bli gjengitt, selv om vi nok må tone ned enkelte utsagn og tall ganske så meget.

Dersom det var som å skyte på blink, vil jeg i så fall si at det var en merkelig tysk strategi. Tyskerne var ikke ”dumme”. Ingen kommandant ville angripe ukritisk. Tyskerne visste at det på andre siden var skjulte ”skarpskyttere”, broen var trolig underminert og ethvert frontalangrep ville bli menneskelig kostbart. Påstanden om at tyskerne angrep med store styrker - og hadde tap opp mot 100 på et enkelt angrep, faller på sin logikk. Hva ligger i ordet *tap*? Brohodet var viktig, men ikke avgjørende på noe vis. Det var ingen tidsfaktor knyttet til stedet. Stedet Garberg var ingen strand på ei stillehavsoy som måtte forseres. Hadde jeg villet ta Selbu, ville jeg omgruppert på ulike fronter, eksempelvis kommet over elva lenger nordøstover (og som til slutt skjedde). Den eneste forklaringen jeg kan se, var at tyskerne til å begynne med trodde at det på andre siden av elva befant seg hundrevis - for ikke å si tusenvis av opponenter, skjønt hvor skulle de ha kommet fra - da tyskerne hadde oversikt over både Østerdalen og Gauldalen? Nå vet en ut i fra vitner at det gikk i vei noen tyskere, men at det skulle bli drept over 100 tyskere virker noe overdrevet. Når så svenske kilder snakker om over 500 drepte tyskere, blir det enda mer vanskelig å forstå. Hva med tallet og sitatet ”174 døde og sårede”? Det kan i ytterste beregning gi forholdstallet 1 død og 173 sårede. Slike benevelser vil i tradisjonsfortellingen dessverre lett bli til at 174 er det samme som 174 døde.

Altså tolker mange ordet "tap" som døde, hvilket er feil. Det er nok at det skrives en gang, så blir det "sannhet". La derfor følgende ligge til grunn: *Falne* betyr døde. *Tap* betyr døde, sårede og savnede. I en krigsbeskrivelse kan det som oftest være lurt å benytte det utvetydige ordet: *drepte*. (Falne og sårede: killed and wounded, tap: casualties)

Og hvor ble det så eventuelt av de tyske likene? Vi vet at to av de tyske soldatene som ble drept i forbindelse med den "fingerte ambulansesbilen" ligger gravlagt på Havstein. Hvorfor ikke da de andre, dersom flere ble drept? Trolig ble ikke flere drept i den enkelttrefningen. Dersom en ser på andre tyske falne i mai, som er gravlagt på Havstein - blir det ikke store antallet. Så det er noe som ikke stemmer. 100-tallet og 174-tallet som går igjen virker helt overdrevet og ulogisk, hvilket jeg har dekning for hos blant annet Herman Uglemsmo som jeg snakket med i romjula 2007. Han var 25 år i 1940 og vitne til det meste. Jeg har gått igjennom tallene, datoene etc. fra Havstein. Totalt mistet tyskerne i Sør og Midt-Norge 134 mann i hele mai måned 1940, hvorav de

Gamle Garberg bro, som lå lenger øst - etter at den ble sprengt

fleste mot slutten av måneden som følge av blant annet store flyhavarier. *Slaget om Garberg bro* fant sted først i mai (30. apr- 4. mai). De øvrige kan umulig være sårede fra Selbu som døde i dagene etterpå. Av disse 134 er det kun 35 som ikke er tilknyttet et sted, hvorav igjen kun 2 frem til 10. mai. Alle andre er dokumentert til andre steder enn Selbu.

I de fem dagene "slaget" pågikk, mistet tyskerne med basis i dokumentasjon fra Havstein 31 stk i Sør- og Midt-Norge, hvorav hele 11 soldater fredag den 3. mai. Men den dagen ble det ikke løsnet ett skudd i Selbu. Da står vi tilbake med 20 mann. Dag en (1) i Selbu, tirsdag den 30. april, mistet en tysker og en nordmann livet. Tyskerne derimot mistet fem til i Sør-Norge den dagen. Dermed er vi nede på 14 potensielt falne tyskere. Dag to (2), onsdag - mister tyskerne fire mann (bl.a i Bud, Åsheim og Kleven). Da er vi nede på 10. Torsdag den 2. mai mister tyskerne 8 mann, de fleste ved Kotsøy og Os. To tyskere dør den dagen i Selbu: Willi von Hacht og Karl Schneider. Jeg kan ikke finne flere enn tre dokumenterte drepte tyskere med utgangspunkt i Havstein, pluss eventuelt de to med ukjent dødssted. Dermed står vi tilbake med muligens kun 3 til 5 drepte tyskere. Min teori er at det ble skutt og drept under 6 tyskere totalt sett som følge av "Slaget om Garberg bro".

Det har vært nevnt at det ikke var like lett å mobilisere folk fra Selbu, men enkelte var med. De to som meldte seg først var stjørdalinger, nemlig Odd Minde og Odd Bremseth. Sistnevnte var dreng på en av Morsetgårdene, og hans gode venn og svoger fra Stjørdal var på besøk. Odd Minde fikk tak i en hest og dro rundt i bygda og samlet inn våpen.

Odd Minde var først gift med Ingrid, søster til Odd Bremseth. Ingrid fikk tuberkulose, og etter ett år i Trondheim havnet hun på tuberkulosehjemmet i Hegra, hvor hun var i to år før hun døde straks før krigsutbruddet i 1940. Ingrid og Odd fikk dattera Solfrid, som mor til Ingrid passet etter datteras død. En dag skulle Odd Minde til Elvran med noen klær til Solfrid. Han

var inne på en gård da tyskerne kom og ville ha han til å vise veien til telegrafan. Det ville ikke Odd, men han fikk etter hvert ikke store valget da han plutselig stod der med en tysk luger pistol mot nakken. Tyskerne stengte for øvrig Odd inne på et uthus, da de trodde at klærne han hadde med var beregnet for folket på Ingstadkleiven fort (Hegra festning).

Ingen av Oddene snakket noe særlig om hvor ofte de løsnet skudd og om noen av skuddene fant sine mål, forteller Ella Minde det til meg en koselig februar dag i 2008. Ella og Odd ble gift i 1942. Men Odd Minde fortalte om hvor nære det var på at han ble tatt av tyskerne. Da retretten begynte lørdagskvelden, ble Odd på en måte gjenglemte der han lå på post. Tyskerne var i bevegelse og han ville kunne bli et lett mål dersom han trakk seg uvilkarlig tilbake. Odd hadde kun en vei å ta seg oppover mot lastebilene, nemlig i - for ikke å si - under bekken. Han frøs noe helt forferdelig, og tenke vel som så: *"Blir jeg ikke skutt av tyskerne, så fryser jeg i hjel eller drukner"*. Men han ble plukket opp, kastet opp i en lastebil - hvor de skjenket ham varm igjen med sprit. *"Og der og da brøt han sitt ungdomsløfte om aldri å drikke alkohol"*, ler Ella.

Etter at de trakk seg tilbake fra Selbu, ville Odd i lag med en annen nordmann og svenske ta seg over til Storlien. Det ble en strabasjøs tur, hvor de måtte bryte seg inn i en hytte for å klare seg. Her fant de litt mat, blant annet en pose med hvetemel som Odd tok med. Turen ble ikke mindre hard videre, men heldigvis kom de over en samefamilie, hvor samekona kokte smultringer på reinsdyrsfett og hvetemelet. Odd sine kamerater snudde nå, mens Odd tok seg alene til Storlien. Her fikk han rede på at motstanden nordpå var over. Odd dro derfor tilbake til samene, fikk av seg uniformen og fikk noen sivile klær hos samene. Der sluttet Odd Mindes krig. Men den ble vekket litt til livet igjen i 1987. Da gikk Willi Seltener, en tysker gift med ei Trondheimsjente, ut i Adresseavisen med påstand om at det kun ble drept en (1) tysker under *Slaget om Garberg bro*. Tyskeren fortalte at han var med i slaget og at det var han som kjørte den meget omtalt Røde-Kors bilen. Dette satte i gang sterke følelser hos Odd Minde og Odd Bremset. De gikk hardt ut i et leserinnlegg i Adresseavisen noen dager senere. Det som kom på trykk fra disse to veteraner, er forståelig nok, men de gikk nok dessverre i den samme fellen som så mange andre har gjort i ulike sammenhenger, - ved ukritisk å benytte tallmateriale fremskaffet uten dokumentasjon. De refererer kun de samme tall som er nevnt i Odd Ryggs bok. Og for riktig å forsterke diverse tall henger de seg på de svensker som har fortalt at mellom 500 og 600 tyskere falt.

Om det så skulle finnes tyske tapsdokumentasjoner på 174 (hvilket jeg ikke tror), er ikke det ensbetydende med 174 døde, kanskje bare noen få prosent døde, resten sårede. Dersom en styrke beveger seg fremover og blir møtt av ild, er det ganske normalt å kaste seg ned (falle). Enhver som "falt" ble selvsagt ikke skutt og drept! Men en skal også forstå og godta det de to Oddene så. Det de så, det så de. Mitt anliggende er ikke å bevise det ene eller det andre, men minne om at det ikke er ensbetydende med døden at noen faller, blir liggende, blir såret eller telles som

angripere. Jeg kan ikke finne noen dokumentasjon for de tall som benyttes, og aller minst de svenske.

Journalisten Åke Nord i Østersund har også tatt for seg *Slaget om Garberg bro* over flere sider i sin avis, og intervjuet svensken Erik Råberg, en av "de 12 fortapte menn". Råberg forteller at den svenske statsministeren Per Albin Hansson ga den svenske troppen 5 000 kroner av egen lomme, og at industrifamilien Wallenberg betalte dem 50 000. Dette er ikke bare interessant, politisk sett ut i fra Sveriges stilling i 1940, men høres mest utrolig ut. 5 000 kroner av privat lomme fra statsministeren virker merkelig! Det var et meget stort beløp i 1940. Personlig tviler jeg meget sterkt på disse påstandene!

Erik Råberg har i intervjuet sagt at de hadde kun 3 000 skudd. En mitraljøse skjøt i 1940 opp mot 150 skudd i minuttet. Erik Råberg henger seg på tallet 174 falne tyskere, men har også privat sagt at det var over 500 falne tyskere. Det er inget rimelig forhold mellom disponible skudd og dette antallet. Det som går igjen i alle skriftlige kilder er ordet *falne*, ikke døde og drept. Det tilsier at noen beveger seg på tynn is hva gjelder påstander og dokumentasjon. Denne skribent og amatøranalytiker har fortsatt problemer med å finne grunnlag og dokumentasjon for flere enn 3 - 5 drept tyskere. - Når slike store forholdstall oppstod - som nevnt ovenfor, var det ikke spesielt for Selbu sitt vedkommende. Vi kjenner til lignende "vitnesbyrd", hvor noen har omgått sannheten og dokumentasjonen rent så tilfeldig, ofte basert på rykte. Og på spørsmål om hvor det i så fall ble av likene, har noen sågar sagt at tyskerne samlet de i hauger og brente dem. For meg synes det usannsynlig - for å si det diplomatisk! Tyskerne / østerrikerne var vel katolikker!

Erik Råberg

Hermann Uglemsmo (f.1915) forteller at han på den første dagen (30. april) var vitne til at det kom to tyske motorsyklistene sørover. Disse ble beskyttet før de kom til broa, og ble liggende trolig ganske så sterkt såret, ut i fra at de lå der mest hele natta og skrek i smerte. Omsider kom andre tyskere til og hentet dem. "Om morgenen dagen etter var de i alle fall borte", sier Hermann det en romjulsdag i 2007 hjemme hos Kari Annie og Ole Avelsgård. 92-åringen husker meget godt hvordan de fant det tryggest å forlate hjemmeplassen. De lå tross alt midt i skuddlinjen. Folket på gården tok seg østover til Kårråhaugen. Men noen måtte passe dyrene, så Hermann ble igjen sammen med en dreng hos naboen.

Disse to kamperte i lag mens en del spredt skuddveksling pågikk. Tidlig om morgenen 1. mai satte tyskerne inn større skyts, mente nå nabogutten, for da det begynte å smelle sa han: "Ja, nå mås opp - nå ha tyskertan kome m'kanone". Hermann Uglemsmo dro for å se etter sine egne. Han fulgte bekkefaret oppover og da han kom til Kårrået dukker et tysk fly opp som pepret bølgeblikket. Heldigvis hadde de andre tatt seg lenger østover til ei jordgamme inne i skogen.

Hermann Uglemsmo

Det var nært slektskap mellom familiene på Granby og Garberg østre. De hadde også nære slektninger som bodde på Ranheim. Ingebrigt og Tolvine Sundal og barn og barnebarn hadde i april dagene 1940 dratt fra krigssonen nær Trondheim og opp til fredelige Selbu, der de tok inn på Granby gård. Familien bodde i nærheten av papirfabrikken på Ranheim, og de fryktet for at denne skulle bli utsatt for bombeangrep. Lite ante de den gangen at de skulle havne midt oppe i blodige krigshandlinger i Selbu. Etter trefningen ved Granby, der altså Henry Sørensen og en tysk offiser ble drept, bestemte de seg i all hast for å evakuere til Garberg østre. Foruten gårdsfolket på Granby, var det i alt seks ranheimsbygger som la ut på flukt.

Ferden gikk etter "Gammelvegen" om lag halvannen kilometer frem til Nyberg. Herfra bar det opp de bratte bakkene til Garbergsbjørga, videre opp "Kustigen", forbi Kvithåmmåren og ned til Ustigarden. Det var mye snø denne våren, og det ble en strabasøs ferd oppover til Ustigarden. I tillegg befant de seg midt i skuddsonen. Det var akkurat her ved Øybergkammen at de tyske soldatene etablerte seg under selve slaget. I farten hadde Marie Granby rasket med seg diverse klesplagg i en ryggsekk. Den viste seg å inneholde undertøyet til karfolka og et dame reveskinn, av alle ting. En penkjole var det eneste Tolvine Sundal hadde tatt med seg under flukten. Dette bekrefter vel litt av panikken som oppstod da den døende tyske soldaten ble båret inn på kjøkkenet på Granby.

På Garberg østre var det mange mennesker, både gamle og unge. Bestemor og kårkone Kari (72), dessuten svigerinna Blind-Marit (65) og ei venninne av Marit, den blinde Josefine Pettersen fra Trondheim. Disse to hadde gått på blindeskolen sammen, og Josefine var kommet til Garberg, nettopp på grunn av krigen. Da krigshandlingene og skuddvekslinga stod på som verst, ble både gamle og unge kommanderte ned i potetkjelleren der det ble temmelig trangt etter hvert. Ingebrigt (3 ½ år) forstod nok ikke hva som var på gang, men husker at familien og de tilreisende satt i kjelleren. Han husker også at mor kom ned den bratte kjellertrappa med mat til folket.

Da mor til Ingebrigt, Anne Eidem Garberg, oppdaget at Uglan søndre stod i brann, unnlot hun å fortelle dette til de som satt i kjelleren. Det ble ganske raskt bestemt at alt folket på Garberg østre skulle evakuere lenger innover Innbygda, til Myra og Nylandet i Størsetgrenda. Både de blinde damene og bestemor ble kjørt på *langslåe*, mens yngstemann (Ingebrigt) satt på skuldrene til drengen, Jo Bjerken. Hos familien Langli i Nylandet ble det etter hvert trangt om plassen. Det var over tjue unger som lå på flatseng på

Wivi-Ann og Ingebrigt Garberg

stuegolvet denne natta. Dessuten var det mange voksne. Disse satt oppe om natta for å følge med i utviklingen av kamphandlingene. Tidlig om morgenen kom omlag 200 tyske soldater i kamuflasjedrakter marsjerende nedover grendeveien fra Størset og like forbi husnovene på Nylandet. Anne hadde tatt med noe mat, ellers var sølvtøyet det eneste som mor Anne hadde rasket med seg før de la av gårde. Om kvelden dro Anne og drengen hjem for å melke. Da var den verste skytinga stilnet av. Garberggårdene lå midt i ildlinja under slaget i Innbygda. Det ble funnet kulehull i husene på Garberg øvre. Ei tysk mitraljøre var plassert i bekkdalen mellom Utstoggo og Ustigarden. Tyske bombefly kretset over hustakene på Garberggårdene. Nystoggo i Utstoggo, som ennå ikke var tatt i bruk, ble gjennomhullet av tyske kuler, mens familien satt sammenkrøket i potetkjelleren i gammelstua. Herfra kunne de gjennom den åpne kjellerluka og kjøkkenglasert følge med når bombeflyene passerte forbi. Men de satt jo i potetkjelleren, så der følte de seg trygge.

Tomas Eidem var, foruten å være bonde på Garberg østre, bussjåfør på Selburuta. Som vanlig hadde han kjørt bussen nedover til Hell tidlig om morgenen den 30. april. Dette var før trefningen ved Granby. På grunn av krigshandlingene ble han borte i flere dager uten at noen visste hvordan det stod til med han. Telefonen var ikke mulig å bruke. Kona, Anne, var svært urolig, og en dag dro hun sammen med Trygve Garberg Granby, fremover til Sjøvoll i

Mebonden for å høre nytt. På tilbaketuren hørte de voldsom skuddveksling ved Garberg bro, og de fant det tryggest å dra tilbake til Sjøvoll, der de ble til neste dag. Da var kamphandlingene stilnet av, og de kunne finne tilbake til familien i Innbygda.

Etter noen dager kom Tomas gående skogleies over Selbuskogen fra Leksdalen. Sjøføruniformen med mange blanke knapper var da byttet ut med vadmelskøfta til Ludvig Moa (Elverum). Frykten og spenningen for at noe var gått galt, var dermed over.

Ole Avelsgård forteller meg at de evakuerte først den 3. mai, dagen etter de virkelige kampene. Da dro familien til Langsethaugen, hvor det til slutt var samlet nærmere tretti personer. Om morgenen den 4. mai stod de alle utenfor fjøset og så at Ugland gård gikk opp i flammer. Brannen opptok de selvsagt sterkt, så sterkt at de til å begynne med ikke la merke til at det hadde samlet seg tyske soldater under en del bjørker ved gårdsveien opp til Ustigarden Langset. Det de ikke visste på det tidspunktet var at tyskerne hadde fått nok av de stikkende bier ved Garberg bro, og tilkalt

forsterkninger - hvis hensikt var å omgå opponentene. Brått var det som om hele Wehrmacht var der. I ettertid antar en at det var ca. 200 tyske soldater som hadde tatt seg fra Tømra eller Tømmerdalen - østover - og kom marsjerende ned gjennom Langlitrøa og Størset. Mens Ole og hans familie står og observerer tyskerne, kommer et fly i lav høyde over Langset. Det blir liggende å kretse en stund. Tydeligvis for å identifisere. En tysk soldat bretter så ut et stort hakekorsflagg - og flyet forsvinner. Samme

kveld trekker familiene seg tilbake til sine hjemgårder. Sannsynligheten er stor for at noen hadde observert tyske tropper på selve Garberg bro den lyse og vakre vårkvelden, og derigjennom skjønnte at "slaget" var over - eller at noen hadde komme til med beskjed om at nordmennene hadde trukket seg tilbake. Flere familier observerte nok dette også ved selvsyn, da forsvarstroppene tok seg oppover langs bekken – i ly av skogen ved Trøa. Dagen derpå, søndag den 5. mai kom Peder J. Størseth og Peder O. Garberg til Avelsgård. "De ville ha med far en tur nedover til Øybergkammen for å se hvordan det så ut der etter slaget", forteller Ole. Da de kom hjem igjen, kunne de fortelle at de hadde sett flere forhøyninger i veikanten med presenninger over.

Ole og Kari Annie Avelsgård, mai 2008

Etter å ha tilbrakt noen timer sammen med Hermann Uglemsmo, Kari og Ole Avelsgård og Wivi-Ann og Ingebrigt Garberg, er det enkelt å finne svar på hvorfor befolkningen de første to dagene "gikk att og fram" til sitt, som om ingenting skjedde - til tross for at det lød noen skudd rett som det var fra begge sider av Garbergelva, og norske og tyske soldater ble observert. Svaret er ganske enkelt: de visste ikke hvor farlig det var. En skal huske på at det snart var en måned siden landet var hærtatt. Selbu hadde knapt sett verken tyske eller norske soldater, så hvorfor nå? I tillegg lot tyskerne sivilbefolkningen til å begynne med få være i fred. Følgende tradisjonsfortelling sier vel sitt: En mann ringte til lensmannen og ba han dra og arrestere de som skjøt og laget leven, de forstyrret nattesøvnen!

Ingfrid og Hans Olav Sørensen

En dag var jeg med tidligere storhopper og nå "Bakeren i Selbu" - Hans Olav Sørensen på besøk til hans mor, i håp om å finne ut noe fra familien. Men Ingfrid, f.1912 og tante til Henry, fortalte at det ble ikke snakket noe særlig om verken det ene eller det andre tilknyttet slaget. Døden var tabu, og hun hadde aldri hørt noe tall tilknyttet omkomne. Hun visste heller ikke så meget om hvordan Henry omkom. Det høres kanskje merkelig ut for utenforstående, men er det ikke. Tiden var annerledes. En snakket ikke om de en mistet, ikke engang internt i familien. Det tilhører vår generasjon.

Nils Langseth (f.1930) forteller meg at han husker fenrik Sjøgren veldig godt. Fenriken kom nemlig til småbruket Bakken en av kveldene under slaget. Da lå han oppe på taket og skjøt. Om natta lå han over på divanen. Far Lauritz Langseth ga ham et saulår og mor Ingeborg noe bakst, som han tok med nedover til guttene. Leonard skulle konfirmeres senere i mai, så en dag dro de alle til skredder Kristen Johnsen for å ordne med konfirmasjonsdress. Oppe på Brennmyra måtte de søke ly. På Ålmås fikk de komme inn. Der var det fullt av folk. Brynhild Almås kokte rømmegrøt til alle. Nils forteller at han husker hvordan et tysk fly kom og sendte flere skuddladninger etter Hermann Uglemsmo, som sprang rundt huset. Dagen derpå ble Nils og Hanna Uglem sendt nedover til Haldor Langseth for å melke to kyr og fire geiter. Da de kom ned til butikken, lå det fullt med varer slengt utover gulvet. Hanna tok snus, skrå og tobakk, mens Nils tok med seg et lass med karameller.

Mikael Lund kom til Bakken for å samle inn våpen. Lauritz hadde en del gevær lagret fra et jaktlag i Innbygda. Nils ble med far sin nedover til Haldor Langseth med geværene. Nils husker at han bar to gevær, mens faren bar fire. Et par dager ut i slaget fikk Mikael nerver. Han ble borte, og de fant ham i kjelleren på småbruket Ryggen. Etter at *Slaget om Garberg bro* var over, holdt Lauritz på å bli arrestert. Han var inne hos Haldor Langseth da tyskerne fant en uniform som passet så bra til målene til Lauritz. Men heldigvis var det en annen person til stede som kunne litt tysk, slik at han fikk snakket Lauritz ut av arresten. Akkurat den dagen "*falt far sammen*", forklarer Nils. Den sterke og arbeidsomme faren visnet bort i løpet av noen få uker, og dør 40 år gammel i juni.

Det ble ei tung tid gjennom krigen. Nils ble på en måte fort voksen, og han erindrer at han slaktet sin første gris i 1944 som 14-åring. Søster Sigrid giftet seg i 1942, får tre barn og dør som 25 åring i 1947. Dette året dro Nils og en kamerat til Stockholm for å arbeide på metallverket, og her i Sverige skjer et utrolig møte. Ei helg var de i Södertelje, hvor de på en restaurant kom i snakk med en svenske, som var så nysgjerrig på hvor i Norge de kom fra. Da de tilkjennega Selbu, gikk svensken - men kom raskt tilbake med et kart. Mannen kom omtrent i ekstase da Nils fortalte at han kom fra småbruket Bakken, som fort ble identifisert på kartet. Svensken var ingen ringere enn fenrik Åke Sjøgren (1910-1961), den svenske lederen. Han husket veldig godt den natta han lå på divanen hjemme hos Nils. Nils ser at Sjøgren hadde mistet en finger. Svensken merket det og sa: "*Jag gick på bron, då, fy fasan, kom en tysk kula och tog fingret*".

Jeg spurte Nils Langseth om hvor mange tyskere han tror gikk i vei under slaget. "*Det kan jeg ikke si*", sier Nils, "*men det ble fortalt at en lastebil kjørte og plukket opp tyskere som ble*

henslengt på planet så det stakk ut armer og ben overalt". Dette igjen viser, sammen med de som så forhøyninger med presenninger, at muntlige overleveringer lett kan eskalere og bli påført anslagvise tall.

På Havstein hviler seks tyskere som falt den 30. april. Disse er feurwerker Wilhelm Dirlam, oberfeldtweibel Georg Fleischman, obergefreiter Hans-Dietrich Mierke, gefreiter Heinz Oberlander, gefreiter Gerhard Karl Schallok og oberleutnant Eberhard Kahl. I følge boka til Odd Rygg var Henry Sørensens banemann en oberleutnant, hvilket skulle tyde på at dette da var sistnevnte: Eberhard Kahl. Men undertegnede har funnet ut at han ble drept i Ålesund. Schallok ble drept på Bremsnes. Feurwerker og gefreiter kan utelukkes, dersom en skal ta "ober" for en indikasjon. Dermed gjenstår oberfeldtweibel Georg Fleischman og obergefreiter Hans-Dietrich Mierke. Førstnevnte oberfeldtweibel står høyest i rang, og nærmest bokas "oberleutnant". Med stor sannsynlighet var det derfor Georg Fleischman som skjøt og drepte Henry Sørensen. At vedkommende har blitt til "oberleutnant" kan trolig skyldes manglende kunnskap til tyske grader og distinksjoner på den tiden. Men så: dette er ikke riktig likevel, da denne Fleischmann falt som pilot i sin Bf110 ved Sola. Så pr. 2022 har det ikke lyktes å finne ut hvilken «tysker» som skjøt Henry Sørensen, og deretter selv ble drept. Ingen av de tyskere som er nevnt som drepte den 30. april, fra Havstein krigskirkegård sin oversikt, falt i Trøndelag!

Hvorfor brukte ikke tyskerne bombefly i Selbu? Det har nok sammenheng med det vi betegner som *prioritering*. Luftwaffe hadde på denne tiden flere bombeavdelinger på Værnes, både med He 111 og Ju 87, men på grunn av engasjementet mot de britiske avdelingene så vel i området Åndalsnes og Namsos, samt støtten nordover til kampene i Ofoten, måtte nok mål i Selbu gis lavere prioritet. Og det er vel ikke å ta munnen for full, når tyskerne sikkert mente at bakkestyrkene ville kunne løse oppgaven i Selbu, uten hjelp fra lufta. Løsningen på dette spørsmålet er trolig ikke verre enn som så. En annen sak er at tyskerne på denne tiden hadde alt for lite av egnede våpen til oppgavene de stod overfor, blant annet var det kritisk med hensyn til bomber såpass tidlig. Noe som medførte at de sendte en del bomber med ubåter til Trøndelag. Det sier jo litt om situasjonen såpass tidlig. Enkelte av de tyske bombeflygerne fra april dagene i 1940 har fortalt Knut Støre (trolig Norges fremste ekspert på Luftwaffe) om den for dem fortvilte forsyningssituasjonen de var i, der de blant annet måtte slippe antipersonellbomber mot store krigsskip, noe som fortonet seg nærmest som å skyte med erter mot storvilt. Og for å dekke behovet for flykart, ble det brukt matpapir hvor de viktigste detaljene på kartet fra Værnes og nordover ble tegnet inn og deretter brukt til navigering mot målene. Med andre ord var den fryktede tyske krigsmaskinen ikke alltid

så velutstyrt, og noen av de hendelsene historikere har arbeidet med i ettertid fra denne perioden, må følgelig også sees i lys av dette. Det som skjedde i Selbu, var nok for tyskerne underordnet det som skjedde andre steder i slutten av april 1940.

Henry Sørensen ble født den 21. september 1914 som sønn av Hans Henrik Bernhard Sørensen og Brynhild Storodd. Henry giftet seg i 1936 med Alvhild Kvello-Aunet i Selbu. De fikk to barn: Hans Henrik og Birger. Hans Henrik bor i dag i Canada, mens Birger bor på Jakobsli i Trondheim.

Sønnene i 1945

Alvhild og Henrik Sørensen

Sønnen Birger, på grava 8. mai 2008

Når alt kom til alt, med unntak av Henry Sørensens tragisk død - og at fjøset på Uglan søndre brant ned, må en kanskje være glad for at det gikk som det gikk, og at nordmennene og svenskene trakk seg tilbake. Wehrmacht hadde lørdag den 4. mai mistet sin tålmodighet. Dagen derpå ga Ingstadkleiven fort opp. Ved sin iverksettelse av "den totale krigføring", ville tyskerne de nærmeste dagene ha plukket ut det ene sivile målet etter det andre som represalier. Til slutt måtte opponenten ha gitt opp. Men da til hvilken pris?

Jeg har fått lære flere flotte familier i Selbu å kjenne gjennom mine mange måneders arbeid med disse linjer. Det har gitt meg så meget. Det er noe storslått over Henry Sørensen. Han var dessverre på feil sted til feil tid. For flere utenforstående, utgjør de som la seg ned ved Garbergelvas bredder et like stort symbol som de på Ingstadkleiven fort. Bautaen er Henry Sørensen og hans familie. Den ruver, slik som hans minne.